

SUKOBI PLEMIČA I PUČANA KROZ IZGRADNJU GRADA HVARA

Nikša Petrić, Zagreb

»Želeći, časna gospodo, kako sam obećao, dozvati Vam u pamet drevnu i skorašnju sudbinu ovoga našeg vrlo starog grada, koji su nakon različitih neprijateljskih pustošenja naši preci obnovili ne mnogo prije naših dana, smatram vrijednim da, prema slabim silama svog neznatnog uma, u prvom redu opišem...«, obratio se 1525. godine Hvaranima Vinko Pribojević. Ili nekoliko stranica poslije: »Vi ste najprije sami obnovili svoj grad, a zatim sklopili s Mlečanima savez vječnog mira.«¹ I Giambattista Giustinian u svom itineraru iz 1553. godine spominje obnovu i izgradnju grada.²

U ovim navodima iz 16. stoljeća sadržana je uspomena na prijelomne događaje iz 1278. godine kada u stvari i počinje puni život srednjovjekovnog grada Hvara. Naime, početkom travnja 1278. g. u ugovoru Hvarana o podložnosti Veneciji donesene su dalekosežne ugovorne obveze kojima se počinje urbanistički oblikovati srednjovjekovni grad Hvar. Po tom ugovoru Hvarani su se obvezali izgraditi grad koji je u prijašnja vremena bio kod crkve sv. Marije Hvarske (*hedificabunt civitatem, que aliis temporibus fuit apud sanctam Mariam de Lesna*).³ Od ove godine može se dosta dobro pratiti izgradnja grada i njegovo urbano oblikovanje, arhitektonski i danas prepoznatljivo u vremenskom slijedu.

O izgradnji Hvara i njegovim arhitektonskim spomenicima pisano je u nekoliko navrata, ali su izostali sustavni zahvati njegova urbanističkog razvitka. O počecima srednjovjekovnog Hvara i njegovim javnim građevinama dosta opširno pisao je Remigije Bučić i otvorio neka pitanja iz urbanističke problematike ovog grada.⁴ Osim društveno-političkih pitanja srednjovjekov-

¹ V. Pribojević, O podrijetlu i zgodama Slavena. Priredio G. Novak, preveo V. Gortan, Zagreb 1951, 198, 210.

² Š. Ljubić, *Commissiones et relationes Venetae II, Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium*, vol. VIII, Zagreb 1877, 219: »che la città fosse ridotta et refabricata nel luogo, dove'è ora«.

³ Š. Ljubić, *Statuta et leges civitatis Buduae, civitatis Scardonae, et civitatis et insulae Lesinae* (dalje: Statut), *Monumenta historico-juridica Slavorum meridionalium*, vol. III, Zagreb 1882—3, str. 377.

⁴ R. Bučić, I. Santa Maria de Lesna — prva stolna crkva hvarska. II. Civitas nova i civitas que aliis temporibus fuit, *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku* LII, 1950; isti, O javnim građevinama i zgradama u Hvaru, Split 1956.

nog Hvara Niko Duboković Nadalini obrađivao je i pitanja vezana uz izgradnju grada i njegovih značajnijih građevina.⁵ Cvito Fisković se, obrađujući ljetnikovac Hanibala Lucića, dotakao i izgradnje Hvara.⁶ Grga Novak je osim općenitog prikaza povijesti Hvara, prikazao i Semitecolov udio u izgradnji grada.⁷ U povodu Firentinčeva reljefa iznad vratiju franjevačke crkve Davor Domaničić se pozabavio i gradnjom franjevačkog samostana.⁸

Koncepcije gradogradnje Hvara koje se naziru iz ugovora s Venecijom potrebno je apostrofirati u nekim momentima, koji nas upozoravaju ne samo na pokušaj urbanističkog ustroja srednjovjekovnog grada nego nam pomažu u razumijevanju urbanih modifikacija i socijalnih problema koji su iz toga evidentni u 15. stoljeću. Grad koji su se Hvarani obvezali izgraditi podiže se na prostoru antičkog i kasnoantičkog naselja; kako ga dokumenti nazivaju: »civitas que aliis temporibus fuit«.⁹ Gradske zidine, kao bitni atribut srednjovjekovnog grada odmah se počinju graditi tako da mletačka vlada već 1288. i 1289. godine ovlašćuje potestata da od primljenog novca za gradnju svoje kuće može trošiti i za gradnju gradskih zidina.¹⁰ Nekoliko godina kasnije vlada naređuje da se zidine grade tako da obuhvate i samostan i crkvu sv. Marije Hvarske.¹¹ Ova crkva i samostan, koji su se nalazili sjeveroistočno od današnje stolne crkve, istina, nisu nikad bili obuhvaćeni gradskim zidinama, ali nam ovaj podatak iz 1292. godine pokazuje da je taj samostan kao urbanistički orijentir ulazio u kompoziciju gradogradnje Hvara.¹² Ako znamo da je crkva bila prva hvarska stolna crkva, onda je i razumljivo da se ona morala

⁵ N. Duboković Nadalini, O građevinskom razvoju grada Hvara sredinom XV stoljeća, *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji* XII, 1960; isti, O obali zvanj Fabrika u Hvaru, *Bilten Historijskog arhiva komune hvarske* (dalje: *Bilten*) 2, Hvar 1960; isti, Samostan i crkva Dominikanaca u Hvaru, *Analiz Historijskog instituta JAZU u Dubrovniku* VIII—IX, 1960—61; isti, Gotička palača na Trgu u Hvaru, *Bilten* 3—4, Hvar 1961; isti, Sv. Rok u Hvaru, *Bilten* 3—4, Hvar 1961; isti, Nekadašnji izgled sklopa Kneževe palače u Hvaru, *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji* XIV, 1962; isti, Nekoliko bilježaka o izgradnji hvarske luke i grada, *Bilten* 5—6, Hvar 1963; isti, Kuća Petra Hektorovića u gradu Hvaru, *Vijesti muzealaca i konzervatora Hrvatske*, XI, 1962, br. 4.

⁶ C. Fisković, Ljetnikovac Hanibala Lucića u Hvaru, *Analiz Historijskog instituta JAZU u Dubrovniku* VIII—IX, 1960—61; isti, Trifun Bokanić na Hvaru, *Peristil* 16—17, Zagreb 1973—1974. Inače ovaj autor u mnogim svojim radovima spominje hvarske graditelje i druge graditelje koji su djelovali u Hvaru.

⁷ G. Novak, Hvar, Beograd 1924, i kasnija izdanja (1960. i 1972): isti, Petar Semitecolo, posrednik u izmirivanju plemića i pučana i graditelj Arsenala, Belvedera i teatra u Hvaru (1611—1613), *Zbornik Historijskog instituta JAZU* IV, Zagreb 1961.

⁸ D. Domaničić, Reljef Nikole Firentinca u Hvaru, *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji* XII, 1960. Vidi također: V. Brusić, Zvonik franjevačke crkve Sv. Marije od milosti u Hvaru, *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku*, sv. L, 1932.

⁹ N. Petrić, Civitas quae aliis temporibus fuit, *Hvarski zbornik*, I, 1973; isti, O gradu Hvaru u kasnoj antici, *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji* XX, 1976.

¹⁰ Statut, str. 379.

¹¹ Isto. Istodobno se daje napatuk i za izgradnju arsenala.

¹² I. Ostojić, Sv. Marija u Hvaru, *Bilten* 5—6, Hvar 1963, 88—91. Po ovoj crkvi su bila nazvana i gradska vrata naspram stolnoj crkvi »Vrata Sv. Marije«. Vidi: M. Zjačić, Regeste pergamena XV vijeka Kaptolskog arhiva u Hvaru, *Bilten* 7—8, Hvar 1965, 18.

nalaziti unutar gradskih zidina, kao jedan od osnovnih punktova života srednjovjekovnog grada.¹³ Već u 14. stoljeću na suprotnoj, zapadnoj strani nalazi se dominikanski samostan i crkva sv. Marka, prvi put spomenuta 1326. godine.¹⁴ Izgleda da je grad tada bio zamišljen većim nego što ga poznajemo danas uokvirena zidinama. Južni gradski zid trebao je na zapadu dosezati do dominikanskog samostana na što upućuju ostaci gradskog zida kod crkve sv. Roka koja se nalazi u neposrednoj blizini Sv. Marka.¹⁵ Jedan segment zida na Gojavi u dužini od desetak metara, te još jedan u šumici ispod Fortice (tvrđave) koji se nalazi u liniji onog na Gojavi i spušta se prema crkvi sv. Roka gdje se trebao sastati s južnim gradskim zidom, ostaci su zapadnoga gradskog zida koji nikad nije bio dovršen, a u 15. stoljeću izgrađen je na potezu Knežev dvor — Fortica.¹⁶ Zašto je grad sa zapadne strane reducirani dokumenti nam ne govore, pa to možemo samo pretpostavljati i eventualno pokušati shvatiti iz situacije 15. stoljeća.

Osnovne obrise, dakle, Hvar je dobio već na prijelazu iz 13. u 14. stoljeće iako nije još tokom 14. stoljeća urbanistički definiran, pogotovo ne merli-ran gradskim zidinama. Stambene zgrade iz tog razdoblja još i danas pokazuju slijed te gradnje. Na kućama iz konca 13. i prve polovice 14. stoljeća naziru se i zadnji dašak romanike i prvi obris gotike, stilski već jasne, ali još ne u svojoj punini, koju u Hvaru ostvaruje tek polovicom 15. stoljeća. Prema dispoziciji kuća i ulica izgleda da je gradski raster već tada bio zadan i takav ostao potvrđen gotičko-renesansnom izgradnjom 15 — 16. stoljeća. U Statutu je postojao i jedan član o izgradnji kuća izvan gradskih zidina. Izvan zida se mogla podići kuća, ali je morala od njega biti udaljena dvadeset koračaja.¹⁷ Nekoliko plemićkih kuća već je u 14. stoljeću bilo izgrađeno uz južni gradski zid, ili izravno naslonjeno na njega.

Da grad nije bio potpuno obzidan u 14. stoljeću, pokazuje i situacija iz 1358. godine kada Splitsani, Omišani i Trogirani napadaju Hvar, a knez i Hvarani se spašavaju u kaštelu, koji je jedino već tada utvrđen.¹⁸ Po R. Bučiću za hrvatsko-ugarske vlasti nad Hvarom (1358—1420) izgradnja grada je stagnirala, e da bi se opet intenzivirala ponovnim dolaskom Hvara pod Veneciju 1420. godine.¹⁹

Izgradnjom u 15. stoljeću Hvar je urbanistički definiran i tu izgradnju imamo dosta dobro dokumentiranu, ali je nalazimo i na mjestu gdje bismo to najmanje očekivali. Naime, u stvarima pučko-plemićkih sukoba! Signifikan-

¹³ Bučić, Santa Maria de Lesna — prva stolna crkva hvarska.

¹⁴ G. N o v a k, Hvar, Beograd 1924, 172. Duboković Nadalini, Samostan i crkva dominikanaca u Hvaru, 439.

¹⁵ J. M a c h i e d o, Memoria di San Prospero. Split 1872, 10. Bučić, O javnim građevinama i zgradama u Hvaru, 13.

¹⁶ R. Bučić, isto.

¹⁷ Statut, 198:

»Item ordinamus, quod nulla persona amodo in antea possit nec valeat aedificare domum extra a viginti passibus prope murum civitatis; qui vero contrafecerit, solvat pro damno communi libras viginti quinque parvarum, et dicta domus destruaturs.«

¹⁸ J. B o g l i ć, Studi storici sull'isola di Lesina (II izdanje), Split 1910, 82—83.

¹⁹ Bučić, n. dj., 14.

tan je u ovom smislu podatak iz pučko-plemićke pomirbe 1418. godine, kada je po jednoj točki sporazuma dviju strana, za zalog pomirbe i budućeg povjerenja morao biti srušen do temelja prednji zid kule od kaštela, a iz njega iseliti svi koji su se u njemu nastanili.²⁰ Već je ovdje primjetljivo da je u izgradnji grada dolazilo do uzurpacije s plemićke strane i da na to pučani nisu bili ravnodušni, što će se uostalom nešto kasnije jasnije izraziti.

Gradske zidine se intenzivno grade polovicom 15. stoljeća, a ta gradnja postaje predmetom spora između pučana i plemića. Ne samo da se u tom sukobu nazire plemićka uzurpacija u gradogradnji Hvara, već se naziru i dvije različite urbanističke koncepcije koje su zatim dovele do specifičnih crta u izgledu Hvara u odnosu na druge dalmatinske srednjovjekovne gradove. Iako nije urbanistički bitno, zanimljivo je usput napomenuti da se ni kod načina prikupljanja novaca za gradnju zidina nisu slagali pučani i plemići. Veliko vijeće je 1444. godine odlučilo dražbom izdavati u zakup pašnjak na gornjem dijelu otoka (Plame), ali su pučani bili protiv toga i tražili su da se novac nabavi prikupljanjem na području cijele komune. Međutim taj novac nije bio dostatan za troškove gradnje, pa je Veliko vijeće organiziralo dobrovoljni rad za sve muške stanovnike u trajanju od šest dana na godinu, a taj su rad nadgledala tri plemića i jedan pučanin izabrani od kneza. U toj se odluci Velikog vijeća kompromisno kaže da nije dobro za obranu grada što neki (a to su samo plemići) imaju svoje kuće uz gradske zidine.²¹ Plemićko traženje od mletačke vlade da ova odobri da se trošak za zidine udari po glavi stanovnika, ova je na traženje pučana odbila, jer bi po tome pučani bili glavni nosioci novčanog tereta zato što je njih velika većina, a plemića mnogo manje. Vlada je prihvatila pučki prijedlog da se trošak određuje prema bogatstvu, a ne po glavi stanovnika.²²

Iako je gradnja bila u kompetenciji Velikog vijeća — zato je razumljivo da su plemići i ovdje imali glavnu riječ — pučko neslaganje s načinom gradnje dovelo je ovu stvar i do mletačke vlade. Traženje plemićkog i pučkog poslanstva mletačkoj vladi 1446. godine jasno izražavaju nesklad u koncepciji gradogradnje. Dok plemići traže novčane solucije za gradnju zidina i potpuno zanemaruju bitne momente koji proizlaze iz njihove koncepcije izgradnje grada, pučka traženja imaju naglasak upravo na urbanističkim rješenjima temeljenim na načinu izgradnje gradskih zidina. Pučani traže:

— da gradske zidine obuhvate mnogo šire područje i da unutar njih budu i pučke kuće, a ne samo plemićke, jer se trošak gradnje zidina zajednički snosi i korist od te gradnje mora biti zajednička;²³

²⁰ Boglić, n. dj., 167—168: »*quod anterior facies Thurris Castris dictae Civitatis omnino ruinetur usque in fundamentum videlicet illud totum quod noviter est factum a parte meridiei.*«

²¹ Bučić, n. dj., 14.

²² Statut, 413.

²³ Statut, 413—414: »*Item se per li zentilomeni nel murar del dito luogo vuoleno solo se comprenda per le loro chaxe da seraia de le mure, considerata tanta spexa se fa per questo murar, che sia fato el comprender de queste mure nuove, che tuti possa participar de tal beneficio, e che le mura comprenda certi luogi vachui del chomun, in su li quali chadaun possa fabricar chaxe suxo et acresser, et non solo per i habitanti, che sono al prexente, fazi tal spexa, ma per tuti generaliter.*«

— da uz gradske zidine ne smije biti ni jedna kuća, nego da zidine moraju biti slobodne za stražu i obranu grada, e da se ne bi dogodilo da takvom gradnjom novac bude uzalud utrošen;²⁴

— da zidine obuhvate biskupski dvor i crkvu (crkva je zato čak spremna novčano i radom pomoći), a ne da crkva ostane izvan okvira grada;²⁵

— da pučani mogu graditi kuće na praznom prostoru pokraj zidina i tako formirati burgus — predgrađe, kao i kod drugih gradova.²⁶

Ovakvi primjeri pučkih traženja pokazuju kako su i koliko su oni bili isključeni iz oblikovanja grada. I ne samo to. Koliko je, dakle, urbanistički lik Hvara proizašao iz klasnog koncepta. Iako je Venecija često narušavala autonomiju dalmatinskih komuna osporavajući odluke Velikog vijeća, u ovom je slučaju bila sporazumna s odlukama hvarskog Velikog vijeća i potpuno je odbacila pučke zahtjeve glede izmjene načina gradnje. Na traženje da zidine obuhvate i pučke kuće, vlada nije pristala, ali je obećala to kasnije urediti. Za traženje da se sruše kuće izgrađene uza zidine, vlada je odgovorila da se to može odnositi samo na nove kuće. Vlada se nije složila ni s tim da se zidinama obuhvati biskupski dvor, pa je i to obećala kasnije razmotriti. Prisjetimo se da je 1292. godine pri formiranju grada upravo mletačka vlada bila naredila da se gradskim zidinama obuhvati biskupski dvor; samostan Sv. Marije Hvarske u kojem se nalazio i biskup. Pučanima nije odobrena ni gradnja kuća pokraj gradskih zidina sve dok grad ne bude izgrađen.²⁷

Iz ovih konstatacija jasno proizlazi da su plemići gradskim zidom uokvirili samo svoj plemićki prostor i time strukturu srednjovjekovnog grada sveli na svoj staleški interes iz kojeg su isključili pučane i osnovne komponente

²⁴ Statut, 414: »Item che a torno a torno le dite mure non possi esser chaxa, che confine cum quelle, anzi sia lassato un spacio, che sempre per ogni chaxo el sia le mure libere, e chel se possi andar largamente per guardia e defexa de quelle; e che miser lo chonte nostro cum zintilomeni 4 e apopulari 4 de li meior del luogo e de meior consencia siano a provedor a questo. E chel sia fato si belo e si fato luogo, che la speca non sia buta via ut supra, et che de questo beneficio de murar tuti ne possa sentir e non solo li zintilomeni ma etiamdio li popolari.«

²⁵ Statut, 417: »Item per che da un ladi de la terra, lutan de le mure sono commenzade a far, e posto el veschovado luogo bello o forte secondo lixola, el qual e escluso dala seraia de la mure, sempre seria bastia ale mure de la terra, et el veschovo sia contento esser nel circuito de le dite mure, el dito veschovado compreso per ogne bona soa segurta e respeto, e per questo se condaneria lui medemo a contribuir bona summa de denari per participar del beneficio de le mure, supplichemo, che per honor de la terra vostra e per utel del veschovado e per respecto dela contribucion lui e apto a far, la qual portera parte de langaria dada ai vostri subditi, le celsitudine vostra se degni de concieder, chel se amplifichino le mura tanto, chel dito luogo del veschovado sia compreso nela seraia, azo che la chixia non sia despriada e posta de fuora dal beneficio laychal.«

²⁶ Statut, 417: »Item per che secondo et circuito de le dite mure commenzade el roman fuora de la terra certi terreni vacui de chomun pur apresso la terra, nel qual li contadini del paexe, per esser apresso la terra, chome sono li borgi apresso le altre terre, voria edificar ne le diti luogi del chomun, de i quali alguna utilita non siegue tanto del dito teren de chomun, che li possano fabricar stancie per loro refugio e segurta e per amplificacion de la vostra excelsa signoria e grandezza del dito vostro luogo de Liexena. E questo, perche dentro el circuito de la terra non e terren sufficiente per li citadini e per li contadini.«

²⁷ Statut 414, 417.

srednjovjekovne urbanizacije. Videći danas rezultat te izgradnje možemo zaključiti da je plemićka koncepcija gradogradnje Hvara pobijedila, iako je u pučkim zahtjevima upravo izražena sva potreba zajedničkoga gradskog života i osnovni postulati srednjovjekovnog urbanizma. Ovo zadnje je čak vrlo nijansirano izraženo: »*azo che la chiezia non sia desprixiada e posta de fuora dal beneficio laychal.*« Plemićke kuće su sazidane na južnom gradskom zidu, biskupski dvor i stolna crkva su ostali izvan gradskih zidina, kao i pučke kuće koje formiraju predgrađe daleko od gradskih zidina, na suprotnom dijelu Hvara, u Burak — burgus.²⁸ Nakon ovih činjenica lakše su razumljive ove urbanističke neskladnosti grada Hvara, kao primjera srednjovjekovnog grada.²⁹ Prostor unutar zidina je bez centralne jezgre u koju se slijevaju svi putovi grada, obično trga sa stolnom crkvom; srca grada oko kojeg se opet radijalno formiraju drugi javni objekti, kao što je to uostalom slučaj kod drugih dalmatinskih srednjovjekovnih gradova: Korčule, Trogira, Dubrovnika. U Hvaru cirkulacija teče mimo južnog gradskog zida, izvan grada, na potezu stolna crkva — Knežev dvor. Zidine, gradska vrata, katedrala određuju glavne pravce kretanja i života srednjovjekovnog grada, a u Hvaru su te smjernice pomerenjene i izbačene iz tlorisa grada unutar zidina. Gradske zidine koje zatvaraju srednjovjekovni grad čineći ga tako osiguranim izvana i ujedinjenim iznutra, u Hvaru su podvojile Hvar. Unutar zidina su se osigurali plemići i oštro postavili ogradu prema pučanima, pojačavši tako već postojeću razliku između dviju klasa. Gradska vrata koja su sastajalište dvaju svjetova, obično gradskog i seoskog, na primjeru Hvara su dvostruko sastajalište. Dvaju socijalno i politički polariziranih svjetova unutar jedne urbanističke cjeline koja se nije uspjela unutar sebe zaokružiti.

Plemićka isključivost na Hvaru evidentna iz mnogobrojnih aspekata sukoba s pučanima očitovala se eto i na tako životnom primjeru kao što je oblikovanje zajedničkog prostora — grada, kojega su dimenzije sveli na samo sebi koristan okvir razbijajući tako — svjesno ili nesvjesno — sva pravila oblikovanja srednjovjekovnog grada. Dakle, i ideji svoga doba usprkos!

Dobro je poznata složenost društvenih odnosa u hvarskoj komuni koja je dovela do tako snažnog pučkog ustanka 1510 — 1514. godine, koji je uznemirio mletačku Dalmaciju.³⁰ Složenosti tih odnosa mi smo ovdje pridružili jedan novi element, neuobičajen, ali vrlo, vrlo specifičan, kao što je uostalom bila i specifična snaga hvarskoga pučkog ustanka. Možemo li se onda čuditi, ili nam je razumljiv pučki bijes kada oni poslije sedmodnevnog opsjedanja provaljuju 7. kolovoza u taj i takav grad, ruše i pale po njemu i ništa im u njemu nije sveto, jer koliko je to i njihov grad? Ne prepoznaje li se taj bijes i u izbacivanju plemićkih trupla kroz prozore Kneževe palače na trg koji pripada svima!

Danas nam se evo urbanistički nesklad Hvara ukazuje u novom svjetlu: proizašao iz pučko-plemićkog neslaganja. Od toga su vremena ostale ruševine sjajnih građevina i okvir zidina oko čijeg su se protezanja sporili pučani i plemići i na kojima su ukrstili mačeve. Kolovoški nalet pučana na plemićki

²⁸ Duboković Nadalini, O građevinskom razvoju grada Hvara sredinom XV stoljeća.

²⁹ L. M u m f o r d, Grad u historiji (preveo V. Ivir), Zagreb 1968, 334—349.

³⁰ G. N o v a k, Pučki prevrat na Hvaru 1510—1514, Split 1918.

grad nije uspio uništiti te zidine kao ogradu između dviju klasa. Pobunjenici su kažnjeni, a zidine su ostale, iako već nešto poslije toga kao »*m u r a v e c - c h i e e t r i s t i s s i m e*«. ³¹ Pučka je pak predaja ipak u kamenu zadržala sjećanje na te burne događaje: »Ali doskora dođu Mlečani, uhvate pučke vođe i ubiju ih. A da preplaše ostali puk i da mu za *sva vremena ostane pred očima sudbina njihovih vođa, dađu njihove glave isklesati i metnu ih na vrhu svakog luka hvarske lože.*« ³²

S u m m a r y

CLASHES BETWEEN THE NOBILITY AND THE COMMONERS DURING CONSTRUCTION OF THE TOWN OF HVAR

The author adds a new component to the complexity of the social relations between the nobility and commoners which led to the great commoners' revolt in the Hvar commune in 1510. It concerns the disputes between the two classes in matters relating to the construction of the town of Hvar. Around the middle of the 15th century, when a lot of construction work went on in Hvar and when its present shape began to emerge, violent disputes arose about the way the town walls were to be built. The nobility wanted to build the walls in such a way as to encompass only their houses and leave the bishop's castle and the church outside them, which contravenes the established layout of medieval town. Thus the nobility, disregarding the rules of medieval urban planning, wanted to exclude the commoners from the town. The opposition of the latter was of no avail. The victory of the aristocratic urban plan explains the disproportions of present-day Hvar, the shape of which differs from the rest of the Dalmatian towns.

³¹ Š. Ljubić, *Commissiones et relationes venetae, Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium*, vol. VIII, Zagreb 1877, 219.

³² Novak, n. dj., 99.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU — INSTITUT ZA HRVATSKU POVIJEST

INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
ИНСТИТУТ ХОРВАТСКОЙ ИСТОРИИ

RADOVI

10

ZAGREB

1977

UREDNIČKI ODBOR

Ljubo BOBAN, Ljubiša DOKLESTIĆ, Josip ADAMČEK, Hrvoje MATKOVIĆ

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

JOSIP ADAMČEK

UREDNIK

NIKŠA STANČIĆ

Radovi 10

Izdavač

**Sveučilište u Zagrebu
Centar za povijesne znanosti
Odjel za hrvatsku povijest
Zagreb, Krčka 1.**

Za izdavača

dr Josip Adamček

Prijevod

dr Vera Andrassy (engleski)

dr Blanka Jakić (njemački)

Nada Cekić (ruski)

dr Vlasta Vince (slovenski)

Lektor i korektor

Branko Erdeljac

